

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 13ης Σεπτεμβρίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Οδηγία 2005/29/EK – Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές – Άρθρο 3, παράγραφος 4 – Πεδίο εφαρμογής – Άρθρα 5, 8 και 9 – Επιθετικές εμπορικές πρακτικές – Παράρτημα I, σημείο 29 – Επιθετικές εμπορικές πρακτικές υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις – Παροχή μη παραγγελθέντων – Οδηγία 2002/21/EK – Οδηγία 2002/22/EK – Υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών – Πώληση καρτών SIM (Subscriber Identity Module, δομοστοιχείο ταυτότητας συνδρομητή) που περιλαμβάνουν ορισμένες προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες υπηρεσίες – Απουσία προηγούμενης παροχής πληροφοριών στους καταναλωτές»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-54/17 και C-55/17,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ιταλία) με αποφάσεις της 22ας Σεπτεμβρίου 2016, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο την 1η Φεβρουαρίου 2017, στο πλαίσιο των δικών

Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato

κατά

Wind Tre SpA, πρώην Wind Telecomunicazioni SpA (C-54/17),

Vodafone Italia SpA, πρώην Vodafone Omnitel NV (C-55/17),

παρισταμένων των:

Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni (C-54/17),

Altroconsumo,

Vito Rizzo (C-54/17),

Telecom Italia SpA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους Μ. Pešić, πρόεδρο τμήματος, Α. Rosas, C. Toader, Α. Prechal και Ε. Jarašiūnas (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Μ. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: R. Schiano, διοικητικός υπάλληλος,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 8ης Μαρτίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Wind Tre SpA, εκπροσωπούμενη από τους G. Roberti, I. Perego και M. Serpone, avvocati,
- η Vodafone Italia SpA, εκπροσωπούμενη από τους F. Cintioli και V. Minervini, avvocati,
- η Telecom Italia SpA, εκπροσωπούμενη από τους M. Siragusa και F. Caronna, avvocati,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους F. Meloncelli και S. Fiorentino, avvocati dello Stato,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις A. Cleenewerck de Crayencour και L. Nicolae καθώς και από τον L. Malferrari,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 31ης Μαΐου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 4, των άρθρων 8 και 9, καθώς και του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/EK, 98/27/EK και 2002/65/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές) (ΕΕ 2005, L 149, σ. 22), των άρθρων 3 και 4 της οδηγίας 2002/21/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία-πλαίσιο) (ΕΕ 2002, L 108, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 37, και διορθωτικό ΕΕ 2013, L 241, σ. 8) (στο εξής: οδηγία-πλαίσιο), καθώς και των άρθρων 20 και 21 της οδηγίας 2002/22/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, για την καθολική υπηρεσία και τα δικαιώματα των χρηστών όσον αφορά δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία καθολικής υπηρεσίας) (ΕΕ 2002, L 108, σ. 51), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/136/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 337, σ. 11) (στο εξής: οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο δύο ενδίκων διαφορών εκ των οποίων η πρώτη, στην υπόθεση C-54/17, μεταξύ της Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Αρχής προστασίας του ανταγωνισμού και της αγοράς, Ιταλία, στο εξής: AGCM) και της Wind Tre SpA, πρώην Wind Telecomunicazioni SpA (στο εξής: Wind) και η δεύτερη, στην υπόθεση C-55/17, μεταξύ της AGCM και της Vodafone Italia SpA, πρώην Vodafone Omnitel NV (στο εξής: Vodafone), με αντικείμενο αποφάσεις της AGCM με τις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις στις εταιρίες αυτές λόγω της εφαρμογής αθέμιτων εμπορικών πρακτικών.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2005/29

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 10, 17 και 18 της οδηγίας 2005/29 έχουν ως εξής:

«(10) Είναι αναγκαίο να εξασφαλιστεί η συνοχή μεταξύ της παρούσας οδηγίας και του υφιστάμενου [δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης], ειδικά όταν για συγκεκριμένους τομείς ισχύουν λεπτομερείς διατάξεις για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές. [...] Συνεπώς, η παρούσα οδηγία ισχύει μόνον εφόσον δεν υφίστανται ειδικές διατάξεις του [δικαίου της Ένωσης] που ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, όπως είναι οι απαιτήσεις παροχής πληροφοριών και οι κανόνες για τον τρόπο παρουσίασης πληροφοριών στον καταναλωτή. Προστατεύει τον καταναλωτή όπου δεν υπάρχει ειδική τομεακή νομοθεσία σε κοινοτικό επίπεδο και απαγορεύει στους εμπορευόμενους τη δημιουργία εσφαλμένων εντυπώσεων για τη φύση των προϊόντων. [...] Κατά συνέπεια η οδηγία συμπληρώνει το ισχύον [κεκτημένο της Ένωσης] για τις εμπορικές πρακτικές που βλάπτουν τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών.

[...]

(17) Είναι σκόπιμο να καθοριστούν οι εμπορικές πρακτικές που είναι αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις, χάριν μεγαλύτερης ασφάλειας δικαίου. Στο παράρτημα I περιλαμβάνεται ο πλήρης κατάλογος όλων αυτών των πρακτικών. Είναι οι μόνες εμπορικές πρακτικές που μπορούν να θεωρηθούν αθέμιτες, χωρίς κατά περίπτωση αξιολόγηση, παρά τις διατάξεις των άρθρων 5 έως 9. Ο κατάλογος μπορεί να τροποποιηθεί μόνο με αναθεώρηση της οδηγίας.

(18) Είναι σκόπιμο να προστατεύονται όλοι οι καταναλωτές από τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές. [...] [Η] παρούσα οδηγία, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας και προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματική εφαρμογή της προστασίας που παρέχει, θέτει ως σημείο αναφοράς τον μέσο καταναλωτή, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, λαμβανομένων υπόψη των κοινωνικών, πολιτιστικών και γλωσσικών παραγόντων [...] Η [έννοια του] μέσου καταναλωτή δεν αποτελεί στατιστική [έννοια]. Τα εθνικά δικαστήρια και οι εθνικές αρχές θα πρέπει να χρησιμοποιούν τη δική τους κρίση, λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου για να προσδιορίζουν την τυπική αντίδραση του μέσου καταναλωτή σε δεδομένη περίπτωση.»

4 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, «[σ]κοπός της παρούσας οδηγίας είναι να συμβάλει στην ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών με την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές που βλάπτουν τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών».

5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

α) “καταναλωτής”: κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, όσον αφορά τις εμπορικές πρακτικές που καλύπτει η παρούσα οδηγία, ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα·

[...]

- γ) “προϊόν”: κάθε αγαθό ή υπηρεσία [...]
- δ) “εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές” (οι οποίες αναφέρονται στο εξής και ως “εμπορικές πρακτικές”): κάθε πράξη, παράλειψη, τρόπος συμπεριφοράς ή εκπροσώπησης, εμπορική επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένης της διαφήμισης και του μάρκετινγκ, ενός εμπορευομένου, άμεσα συνδεδεμένη με την προώθηση, πώληση ή προμήθεια ενός προϊόντος σε καταναλωτές
- ε) “ουσιώδης στρέβλωση της οικονομικής συμπεριφοράς των καταναλωτών”: η χρήση μιας εμπορικής πρακτικής με σκοπό τη σημαντική μείωση της ικανότητας του καταναλωτή να λάβει τεκμηριωμένη απόφαση, με επακόλουθο ο καταναλωτής να λάβει μια απόφαση συναλλαγής που διαφορετικά δεν θα ελάμβανε

[...]

- η) “επαγγελματική ευσυνειδησία”: το μέτρο της ειδικής τεχνικής ικανότητας και μέριμνας που ευλόγως αναμένεται να επιδεικνύει ένας εμπορευόμενος, κατ’ αναλογία προς την έντιμη πρακτική της αγοράς και/ή τη γενική αρχή της καλής πίστης, στον τομέα δραστηριοτήτων του εμπορευόμενου

[...]

- ι) “κατάχρηση επιρροής”: η εκμετάλλευση της θέσης ισχύος σε σχέση με τον καταναλωτή για την άσκηση πίεσης, ακόμα και χωρίς τη χρήση ή την απειλή σωματικής βίας, με τρόπο που περιορίζει σημαντικά την ικανότητα του καταναλωτή να λάβει τεκμηριωμένη απόφαση

[...]»

6 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2005/29 έχει ως εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία ισχύει για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές, όπως αυτές θεσπίζονται στο άρθρο 5, πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή σχετιζόμενη με ένα συγκεκριμένο προϊόν.

[...]

4. Σε περίπτωση σύγκρουσης των διατάξεων της παρούσας οδηγίας με άλλους [...] κανόνες [της Ένωσης] που ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, οι τελευταίοι επικρατούν και εφαρμόζονται επί των πτυχών αυτών.

[...]»

7 Το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής, το οποίο έχει τον τίτλο «Απαγόρευση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών», ορίζει τα εξής:

«1. Απαγορεύονται οι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές.

2. Μια εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη όταν:

α) είναι αντίθετη προς τις απαιτήσεις επαγγελματικής ευσυνειδησίας,

και

β) στρεβλώνει ουσιωδώς ή ενδέχεται να στρεβλώσει ουσιωδώς την οικονομική συμπεριφορά του μέσου καταναλωτή στον οποίο φθάνει ή στον οποίο απευθύνεται το προϊόν [...]

[...]

4. Ιδιαιτέρως, εμπορικές πρακτικές είναι αθέμιτες όταν:

α) είναι παραπλανητικές όπως καθορίζεται στα άρθρα 6 και 7,

ή

β) είναι επιθετικές όπως καθορίζεται στα άρθρα 8 και 9.

5. Το παράρτημα I περιέχει τον κατάλογο των εμπορικών πρακτικών που θεωρούνται αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις. Ο ίδιος ενιαίος κατάλογος ισχύει σε όλα τα κράτη μέλη και μπορεί να τροποποιηθεί μόνο με αναθεώρηση της παρούσας οδηγίας.»

8 Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Επιθετικές εμπορικές πρακτικές», ορίζει τα εξής:

«Μια εμπορική πρακτική θεωρείται επιθετική εάν, στο πραγματικό της πλαίσιο, λαμβανομένων υπόψη όλων των χαρακτηριστικών της και των περιστάσεων, χρησιμοποιεί παρενόχληση, καταναγκασμό, συμπεριλαμβανομένης και της άσκησης σωματικής βίας, ή κατάχρηση επιρροής και, ως εκ τούτου, παρεμποδίζει σημαντικά ή ενδέχεται να παρεμποδίσει σημαντικά την ελευθερία επιλογής ή συμπεριφοράς του μέσου καταναλωτή ως προς το προϊόν, με αποτέλεσμα να τον οδηγήσει ή να είναι πιθανόν να τον οδηγήσει να λάβει απόφαση συναλλαγής που διαφορετικά δεν θα ελάμβανε.»

9 Το άρθρο 9 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Παρενόχληση, καταναγκασμός ή κατάχρηση επιρροής», περιλαμβάνει κατάλογο στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου «να προσδιοριστεί κατά πόσον μια εμπορική πρακτική κάνει χρήση παρενόχλησης, καταναγκασμού, συμπεριλαμβανομένης της άσκησης σωματικής βίας, ή κατάχρησης επιρροής».

10 Το παράρτημα I της οδηγίας 2005/29, το οποίο απαριθμεί τις εμπορικές πρακτικές που λογίζονται ως αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις, μνημονεύει, υπό τον τίτλο «[E]πιθετικές εμπορικές πρακτικές», στο σημείο 29, την ακόλουθη πρακτική:

«Απαίτηση άμεσης ή μεταγενέστερης πληρωμής ή επιστροφής ή φύλαξης για προϊόντα που έχει προμηθεύσει ο εμπορευόμενος[,] αλλά δεν έχουν παραγγελθεί από τον καταναλωτή, εκτός αν το προϊόν αποτελεί υποκατάστατο που παρέχεται σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 3 της οδηγίας 97/7/EK [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ 1997, L 144, σ. 19), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2002/65/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002 (ΕΕ 2002, L 271, σ. 16)] (παροχή μη παραγγελθέντων).»

Η οδηγία-πλαίσιο

11 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας-πλαισίου, η οδηγία αυτή «θεσπίζει εναρμονισμένο πλαίσιο για τη ρύθμιση υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, δικτύων ηλεκτρονικών επικοινωνιών, συναφών ευκολιών και συναφών υπηρεσιών, καθώς και ορισμένων πτυχών του τερματικού εξοπλισμού ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση των χρηστών με αναπηρία. Καθορίζει τα καθήκοντα των εθνικών κανονιστικών αρχών και θεσπίζει σύνολο διαδικασιών για την εξασφάλιση της εναρμονισμένης εφαρμογής του κανονιστικού πλαισίου σε ολόκληρη την [Ενωση].»

- 12 Το άρθρο 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας-πλαisiού ορίζει ότι ως «εθνική κανονιστική αρχή» (στο εξής: ΕΚΑ) νοείται «ο ή οι φορείς στους οποίους ένα κράτος μέλος έχει αναθέσει οποιαδήποτε από τα κανονιστικά καθήκοντα που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία και τις ειδικές οδηγίες». Κατά το εν λόγω άρθρο 2, στοιχείο ιβ', στις ειδικές οδηγίες συγκαταλέγεται και η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας.
- 13 Το άρθρο 3 της οδηγίας-πλαisiού ρυθμίζει την ανάθεση των καθηκόντων στις ΕΚΑ και τους όρους που πρέπει να διασφαλίζουν τα κράτη μέλη για την άσκηση των καθηκόντων αυτών.
- 14 Το άρθρο 8 της οδηγίας-πλαisiού, που τιτλοφορείται «Στόχοι πολιτικής και κανονιστικές αρχές», ορίζει στην παράγραφο 4 τα εξής:

«Οι [ΕΚΑ] προάγουν τα συμφέροντα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ άλλων:

[...]

β) εξασφαλίζοντας υψηλού επιπέδου προστασία για τους καταναλωτές κατά τις συναλλαγές τους με τους προμηθευτές, ιδίως με την εξασφάλιση της διαθεσιμότητας απλών και μη δαπανηρών διαδικασιών επίλυσης διαφορών, τις οποίες διενεργεί όργανο ανεξάρτητο από τα ενδιαφερόμενα μέρη».

Η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας

- 15 Το άρθρο 1 της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας έχει ως εξής:

«1. Στο πλαίσιο της [οδηγίας-πλαisiού], η παρούσα οδηγία αφορά την παροχή δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους τελικούς χρήστες. Σκοπός είναι να εξασφαλισθεί η διάθεση, σε ολόκληρη την [Ένωση], διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών καλής ποιότητας μέσω πραγματικού ανταγωνισμού και επιλογών, καθώς και να αντιμετωπιστούν οι περιπτώσεις όπου οι ανάγκες των τελικών χρηστών δεν καλύπτονται ικανοποιητικά από την αγορά. [...]

2. Η παρούσα οδηγία καθορίζει τα δικαιώματα των τελικών χρηστών καθώς και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των επιχειρήσεων που παρέχουν διαθέσιμα στο κοινό δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών. [...]

[...]

4. Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τα δικαιώματα των τελικών χρηστών εφαρμόζονται με την επιφύλαξη των [...] κανόνων [της Ένωσης] για την προστασία των καταναλωτών, [...], καθώς και των εθνικών κανόνων που είναι σύμφωνοι με το [...] δίκαιο [της Ένωσης]».

- 16 Το άρθρο 20 της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας προβλέπει, στην παράγραφο 1, ότι «[τ]α κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όταν οι καταναλωτές και άλλοι τελικοί χρήστες είναι συνδρομητές υπηρεσιών παροχής σύνδεσης σε δημόσιο δίκτυο επικοινωνιών ή/και διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εφόσον το ζητήσουν, έχουν δικαίωμα για σύμβαση με επιχείρηση ή επιχειρήσεις που παρέχουν τη σύνδεση ή/και τις υπηρεσίες αυτές». Η διάταξη αυτή περιλαμβάνει, επίσης, κατάλογο στοιχείων τα οποία πρέπει να διευκρινίζει η σύμβαση αυτή, όπως οι παρεχόμενες υπηρεσίες και οι λεπτομέρειες των τιμών και των τιμολογίων.

- 17 Το άρθρο 21 της οδηγίας αυτής, με τίτλο «Διαφάνεια και δημοσίευση πληροφοριών», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι [ΕΚΑ] είναι σε θέση να απαιτούν από τις επιχειρήσεις δημόσιας παροχής δικτύου ή/και δημόσια διαθέσιμων υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών να δημοσιεύουν διαφανείς, συγκρίσιμες, κατάλληλες και επικαιροποιημένες πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες τιμές και τιμολόγια, τυχόν τέλη λόγω τερματισμού μιας σύμβασης, καθώς και πληροφορίες σχετικά με τους τυποποιημένους όρους και προϋποθέσεις όσον αφορά την πρόσβαση στις υπηρεσίες που παρέχονται στους τελικούς χρήστες και καταναλωτές και τη χρήση των υπηρεσιών αυτών σύμφωνα με το παράρτημα II. Οι εν λόγω πληροφορίες δημοσιεύονται σε σαφή, κατανοητή και ευκόλως προσβάσιμη μορφή. [...]»

Το ιταλικό δίκαιο

- 18 Το decreto legislativo n° 206 – Codice del consumo, a norma dell'articolo 7 della legge 29 luglio 2003, n° 229 (νομοθετικό διάταγμα αριθ. 206 περί κώδικα προστασίας του καταναλωτή δυνάμει του άρθρου 7 του νόμου αριθ. 229, της 29ης Ιουλίου 2003), της 6ης Σεπτεμβρίου 2005 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 235, της 8ης Οκτωβρίου 2005), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών των υποθέσεων των κύριων δικών (στο εξής: κώδικας προστασίας του καταναλωτή), περιέχει το άρθρο 19, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής» και προβλέπει τα εξής:

«1. Ο παρών τίτλος εφαρμόζεται στις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από εμπορική συναλλαγή με αντικείμενο ορισμένο προϊόν, [...]

[...]

3. Σε περίπτωση αντιφάσεως, οι διατάξεις που προβλέπονται στις οδηγίες ή σε άλλες [ενωσιακές] διατάξεις και στις εθνικές διατάξεις περί μεταφοράς στην εθνική έννομη τάξη οι οποίες ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών υπερισχύουν των διατάξεων του παρόντος τίτλου και εφαρμόζονται επί των συγκεκριμένων αυτών πτυχών.»

- 19 Το άρθρο 20 του κώδικα αυτού απαγορεύει τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές με διατύπωση κατ' ουσίαν πανομοιότυπη με εκείνη του άρθρου 5 της οδηγίας 2005/29.

- 20 Τα άρθρα 24 και 25, καθώς και το άρθρο 26, παράγραφος 1, στοιχείο f, του εν λόγω κώδικα αφορούν τις επιθετικές εμπορικές πρακτικές και επαναλαμβάνουν, κατ' ουσίαν, το γράμμα των άρθρων 8 και 9 καθώς και του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας αυτής.

- 21 Το άρθρο 27, παράγραφος 1bis, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή, όπως προστέθηκε με το άρθρο 1, παράγραφος 6, στοιχείο a, του decreto legislativo n° 21 – Attuazione della direttiva 2011/83/UE sui diritti dei consumatori, recante modifica delle direttive 93/13/CEE e 1999/44/CE e che abroga le direttive 85/577/CEE e 97/7/CE (νομοθετικό διάταγμα αριθ. 21, περί εφαρμογής της οδηγίας 2011/83/ΕΕ σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση των οδηγιών 93/13/ΕΟΚ και 1999/44/ΕΚ και την κατάργηση των οδηγιών 85/577/ΕΚ και 97/7/ΕΚ), της 21ης Φεβρουαρίου 2014 (GURI αριθ. 58, της 11ης Μαρτίου 2014, σ. 1), έχει ως εξής:

«Στους ρυθμιζόμενους τομείς, δυνάμει του άρθρου 19, παράγραφος 3, η αρμοδιότητα παρεμβάσεως σε σχέση με τις συμπεριφορές εμπορευομένων οι οποίες συνιστούν αθέμιτη εμπορική πρακτική, με την επιφύλαξη της τηρήσεως της ισχύουσας νομοθεσίας, ανατίθεται επίσης αποκλειστικά στην [AGCM], η οποία την ασκεί στο πλαίσιο των εξουσιών που προβλέπονται στο παρόν άρθρο, κατόπιν γνωμοδοτήσεως της αρμόδιας κανονιστικής αρχής. Ο κανόνας αυτός δεν θίγει την αρμοδιότητα των εθνικών κανονιστικών αρχών να ασκούν τις δικές τους εξουσίες σε εκείνες τις περιπτώσεις

παραβάσεως της ισχύουσας νομοθεσίας οι οποίες δεν συνιστούν αθέμιτη εμπορική πρακτική. Οι αρχές μπορούν να ρυθμίζουν με πρωτόκολλα συμφωνίας τα ζητήματα εφαρμογής και διαδικασίας για τη μεταξύ τους συνεργασία στο πλαίσιο των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους.»

- 22 Το decreto legislativo n° 259 – Codice delle comunicazioni elettroniche (νομοθετικό διάταγμα αριθ. 259, περί κώδικα ηλεκτρονικών επικοινωνιών), της 1ης Αυγούστου 2003 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 214, της 15ης Σεπτεμβρίου 2003, στο εξής: κώδικας ηλεκτρονικών επικοινωνιών), περιλαμβάνει σειρά διατάξεων που αποσκοπούν στην προστασία των καταναλωτών στον ειδικό τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και αναθέτει τις σχετικές ρυθμιστικές εξουσίες και τις αντίστοιχες εξουσίες επιβολής κυρώσεων σε μια τομεακή αρχή, την Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni (ρυθμιστική αρχή επικοινωνιών, Ιταλία, στο εξής: AGCom). Ειδικότερα, ο κώδικας αυτός μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη, με το άρθρο 70, το άρθρο 20 της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας και, με το άρθρο 71, το άρθρο 21 της οδηγίας αυτής. Επιπλέον, ο κώδικας ηλεκτρονικών επικοινωνιών αναθέτει στην AGCom ειδικά ex ante ρυθμιστικά καθήκοντα και ειδικά ex post ελεγκτικά καθήκοντα, το δε άρθρο 98 του εν λόγω κώδικα της απονέμει, μεταξύ άλλων, εξουσίες προς επιβολή κυρώσεων.

Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 23 Με δύο αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2012, η AGCM επέβαλε κυρώσεις στην Wind και στη Vodafone για παρόμοιες πρακτικές συνιστάμενες στην εκ μέρους τους εμπορία καρτών SIM (Subscriber Identity Module, δομοστοιχείο ταυτότητας συνδρομητή) στις οποίες ήταν προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες ορισμένες λειτουργίες, όπως υπηρεσία πλοηγήσεως στο διαδίκτυο και υπηρεσία τηλεφωνητή, τα έξοδα χρήσεως των οποίων χρεώνονταν στον χρήστη εφόσον αυτός δεν είχε ζητήσει ρητώς την απενεργοποίησή τους, τούτο δε χωρίς ο χρήστης να έχει προηγουμένως πληροφορηθεί για την ύπαρξη των εν λόγω υπηρεσιών ούτε για τον μη δωρεάν χαρακτήρα τους.
- 24 Η AGCM εκτίμησε ότι τέτοιες πρακτικές, στο πλαίσιο των οποίων οι ως άνω εταιρίες είχαν εξαρχής ενεργοποιήσει τις επίμαχες υπηρεσίες στις κάρτες SIM αυτές, χωρίς προηγουμένως να έχουν λάβει τη συγκατάθεση του καταναλωτή, επιβαρύνοντάς τον κατά τον τρόπο αυτόν με τυχόν οφειλές των οποίων δεν είχε γνώση, ενέπιπταν στην κατηγορία των επιθετικών εμπορικών πρακτικών, κατά την έννοια των άρθρων 24 και 25, καθώς και του άρθρου 26, παράγραφος 1, στοιχείο f, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή. Ως εκ τούτου, η αρχή αυτή επέβαλε πρόστιμο 200 000 ευρώ στην Wind και πρόστιμο 250 000 ευρώ στη Vodafone.
- 25 Οι εταιρίες αυτές άσκησαν προσφυγές κατά των ως άνω αποφάσεων ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (περιφερειακού διοικητικού πρωτοδικείου Λατίου, Ιταλία).
- 26 Με αποφάσεις της 18ης Φεβρουαρίου 2013, το δικαστήριο αυτό δέχθηκε τις ως άνω προσφυγές και ακύρωσε τις προσβαλλόμενες αποφάσεις λόγω αναρμοδιότητας της AGCM. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι, λαμβανομένης υπόψη της αρχής της ειδικότητας που προβλέπεται με το άρθρο 19, παράγραφος 3, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή και κατοχυρώνεται με το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29, και δεδομένου ότι οι επίμαχες πρακτικές υπάγονταν σε ειδική ρύθμιση η οποία αναθέτει κατ' αποκλειστικότητα στην AGCom εξουσίες ελέγχου, απαγορεύσεως και επιβολής κυρώσεων στον τομέα των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, αποκλειόταν η δυνατότητα εφαρμογής των γενικών κανόνων περί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, εν προκειμένω των άρθρων 24 και 25, καθώς και του άρθρου 26, παράγραφος 1, στοιχείο f, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή, και κατά συνέπεια η AGCM δεν ήταν αρμόδια προς επιβολή κυρώσεων για τις επίμαχες πρακτικές.
- 27 Η AGCM άσκησε έφεση κατά των ως άνω αποφάσεων ενώπιον του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας, Ιταλία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας, ιδίως, ότι η αρχή της ειδικότητας πρέπει να εκληφθεί υπό την έννοια ότι η ειδική ρύθμιση μπορεί να τύχει εφαρμογής μόνο

σε περίπτωση αποκλίσεως από τη γενική ρύθμιση και υπό τον όρο να καλύπτει η ειδική ρύθμιση αυτή συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, ρυθμίζοντας περιπτώσεις ανάλογες μεν προς εκείνες που διέπονται από τη γενική ρύθμιση, πλην όμως διακρινόμενες από αυτές μέσω ορισμένου στοιχείου που τις εξειδικεύει.

- 28 Το έκτο τμήμα του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας) αποφάσισε να υποβάλει στην ολομέλεια του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας) προκαταρκτικά ερωτήματα με αντικείμενο, κατ' ουσίαν, την ερμηνεία του άρθρου 27, παράγραφος 1bis, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή. Το τμήμα αυτό ζήτησε, μεταξύ άλλων, να διευκρινιστεί αν η συγκεκριμένη διάταξη έπρεπε να θεωρηθεί ως κανόνας αναθέτων αποκλειστική αρμοδιότητα στην AGCM σε ζητήματα αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, ακόμη και στην περίπτωση που οι επίμαχες συμπεριφορές emπίπτουν σε ειδικές τομεακές ρυθμίσεις που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης.
- 29 Με αποφάσεις της 9ης Φεβρουαρίου 2016, η ολομέλεια του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας) αποφάνθηκε, κατ' ουσίαν, ότι η αρμοδιότητα επιβολής κυρώσεων για «επιθετική εμπορική πρακτική υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις» ανήκει στην AGCM συμφώνως προς το κριτήριο της ειδικότητας που προβλέπεται με το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29, και ότι η διαπίστωση αυτή ισχύει και στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Συναφώς, επισημάνθηκε ότι, μολονότι η παράβαση υποχρεώσεων παροχής πληροφοριών είναι δυνατόν να emπίπτει στην αρμοδιότητα της AGCom, εν προκειμένω η παράβαση αυτή συνεπάγεται την υλοποίηση μιας επιθετικής εμπορικής πρακτικής, δεδομένου ότι έχει ως αποτέλεσμα να παρεμποδίζει, ή ακόμα και να αποκλείει, την ελευθερία επιλογής των χρηστών όσον αφορά τη χρήση και την πληρωμή των προεγκατεστημένων υπηρεσιών, στοιχείο βάσει του οποίου μπορεί να γίνει δεκτό ότι η πρακτική αυτή συνίσταται στην απαίτηση άμεσης ή μεταγενέστερης πληρωμής για προϊόντα που δεν έχει ζητήσει ο καταναλωτής.
- 30 Προς στήριξη της κρίσεώς του, το δικαστήριο αυτό επικαλέστηκε τη διαδικασία λόγω παραβάσεως που κίνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ιταλικής Δημοκρατίας. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, διατυπώθηκε η αιτίαση ότι το κράτος μέλος αυτό δεν εφάρμοσε ορθώς στο εθνικό του δίκαιο την αρχή του ειδικού κανόνα της οδηγίας 2005/29, ο οποίος διέπει τη σχέση μεταξύ των γενικών διατάξεων και των ειδικών τομεακών ρυθμίσεων και, ειδικότερα, παρέλειψε να μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο την οδηγία αυτή όσον αφορά τον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.
- 31 Εντούτοις, το έκτο τμήμα του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας) έχει αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης του άρθρου 27, παράγραφος 1bis, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή, όπως αυτό ερμηνεύθηκε από την ολομέλεια του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας).
- 32 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το ζήτημα του καθορισμού της αρμόδιας για επιβολή κυρώσεων αρχής εξαρτάται από το αν οι επίμαχες συμπεριφορές μπορούν να χαρακτηριστούν ως «επιθετικές εμπορικές πρακτικές» ή ως «επιθετικές εμπορικές πρακτικές υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις». Συναφώς, επισημαίνει ότι το συγκεκριμένο στοιχείο που προσάπτεται στις εμπλεκόμενες εταιρίες συνίσταται στην παράλειψη προσήκουσας παροχής πληροφοριών στους καταναλωτές. Αντιθέτως, η διαπίστωση «επιθετικής εμπορικής πρακτικής» ή «επιθετικής εμπορικής πρακτικής υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις», κατά την έννοια των άρθρων 24 και 25, καθώς και του άρθρου 26, παράγραφος 1, στοιχείο f, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή, στηρίζεται στο λογικό συμπέρασμα ότι αυτή η παράλειψη παροχής πληροφοριών σχετικών με την προεγκατάσταση υπηρεσιών στις κάρτες SIM ήταν ικανή να παρεμποδίσει σημαντικά την ελευθερία ενσυνείδητης επιλογής ή συμπεριφοράς του μέσου καταναλωτή όσον αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρονται με τις κάρτες SIM και στη διαπίστωση ότι η εν λόγω παράλειψη δεν ήταν σύμφωνη προς το επίπεδο επαγγελματικής ενσυνείδησίας που μπορεί να απαιτηθεί από τους παρόχους υπηρεσιών τηλεφωνίας, λαμβανομένης υπόψη της ασυμμετρίας που χαρακτηρίζει τη σχέση μεταξύ εμπορευομένων και καταναλωτών.

- 33 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί επίσης ότι η τομεακή ρύθμιση που έχει θεσπιστεί με τον κώδικα ηλεκτρονικών επικοινωνιών περιλαμβάνει σειρά διατάξεων που αποσκοπούν στην προστασία των καταναλωτών στον ειδικό τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, αναθέτοντας τις αντίστοιχες ρυθμιστικές εξουσίες και εξουσίες επιβολής κυρώσεων στην AGCom και προβλέποντας, μεταξύ άλλων, συγκεκριμένες συνέπειες για την εκ μέρους των παρόχων παράβαση ορισμένων υποχρεώσεων παροχής πληροφοριών στους χρήστες σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες.
- 34 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε, στις υποθέσεις C-54/17 και C-55/17, να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα που έχουν την ίδια διατύπωση σε αμφότερες τις υποθέσεις αυτές:
- «1) Προσक्रούει στα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας 2005/29 ερμηνεία των αντίστοιχων κανόνων μεταφοράς τους στην εθνική έννομη τάξη (και ειδικότερα των άρθρων 24 και 25 του κώδικα προστασίας του καταναλωτή), κατά την οποία χαρακτηρίζεται “κατάχρηση επιρροής” και, επομένως, “επιθετική εμπορική πρακτική”, η οποία δύναται να περιορίζει “σημαντικά” την ελευθερία επιλογής ή συμπεριφοράς του μέσου καταναλωτή, συμπεριφορά παρόχου υπηρεσιών τηλεφωνίας συνιστάμενη σε παράλειψη ενημερώσεως για την προεγκατάσταση στην κάρτα SIM συγκεκριμένων τηλεφωνικών υπηρεσιών (ήτοι της υπηρεσίας τηλεφωνητή ή πλοηγήσεως στο διαδίκτυο), τούτο δε, ειδικότερα, όταν δεν καταλογίζεται καμία περαιτέρω χωριστή πράξη στον εν λόγω πάροχο υπηρεσιών τηλεφωνίας;
- 2) Έχει το σημείο 29 του παραρτήματος I της οδηγίας 2005/29 [το οποίο έχει μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη με το άρθρο 26, παράγραφος 1, στοιχείο f, του κώδικα προστασίας του καταναλωτή] την έννοια ότι συντρέχει περίπτωση “παροχής μη παραγγελλθέντων” όταν πάροχος υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας ζητεί από τον πελάτη αντίτιμο για υπηρεσίες τηλεφωνητή ή πλοηγήσεως στο διαδίκτυο, τούτο δε υπό τις ακόλουθες συνθήκες:
- κατά τη σύναψη της συμβάσεως κινητής τηλεφωνίας, ο πάροχος υπηρεσιών τηλεφωνίας δεν ενημέρωσε προσηκόντως τον καταναλωτή για το γεγονός ότι οι υπηρεσίες τηλεφωνητή και πλοηγήσεως στο διαδίκτυο έχουν προεγκατασταθεί στην κάρτα SIM, με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να μπορεί δυνητικά να κάνει χρήση των εν λόγω υπηρεσιών χωρίς ειδική ρύθμιση (setting).
 - για να κάνει πραγματικά χρήση των εν λόγω υπηρεσιών, ο καταναλωτής πρέπει πάντως να εκτελέσει τις απαραίτητες πράξεις (επί παραδείγματι, να πληκτρολογήσει τον αριθμό του τηλεφωνητή ή να ενεργοποιήσει τις εντολές που θέτουν σε λειτουργία την πλοήγηση στο διαδίκτυο).
 - δεν διατυπώνεται καμία αιτίαση για τα τεχνικά και λειτουργικά μέσα με τα οποία ο καταναλωτής κάνει στην πράξη χρήση των υπηρεσιών ούτε για τις πληροφορίες που σχετίζονται με τα εν λόγω μέσα και την τιμή των υπηρεσιών αυτών, αλλά στον πάροχο υπηρεσιών τηλεφωνίας καταλογίζεται μόνον η προαναφερθείσα παράλειψη ενημερώσεως για τις προεγκατεστημένες στην κάρτα SIM υπηρεσίες;
- 3) Προσκρούει στη ratio της “γενικής” οδηγίας 2005/29, ως “διχτού ασφαλείας” για την προστασία των καταναλωτών, καθώς και στην αιτιολογική σκέψη 10 και στο άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής, εθνική ρύθμιση που υπάγει την αξιολόγηση της τηρήσεως των ειδικών υποχρεώσεων –οι οποίες προβλέπονται από την τομεακή οδηγία [περί καθολικής υπηρεσίας] για την προστασία των χρηστών– στο πεδίο εφαρμογής της γενικής οδηγίας 2005/29 για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, αποκλείοντας, ως εκ τούτου, την παρέμβαση της αρμόδιας αρχής για την καταστολή παραβάσεως της τομεακής οδηγίας σε όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εν λόγω παράβαση μπορεί να συνιστά επίσης αθέμιτη εμπορική πρακτική;

- 4) Πρέπει η αρχή της ειδικότητας, η οποία καθιερώνεται με το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29, να νοείται ως αρχή ρυθμίζουσα τις σχέσεις μεταξύ νομικών πλαισίων (γενικού νομικού πλαισίου και τομεακού νομικού πλαισίου) ή τις σχέσεις μεταξύ κανόνων (γενικών κανόνων και ειδικών κανόνων) ή, ακόμη, τις σχέσεις μεταξύ αρχών αρμόδιων για τη ρύθμιση και την εποπτεία των αντίστοιχων τομέων;
- 5) Περίπτωση “συγκρούσεως” κατά το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29 συνιστά μόνον η απόλυτη αντίφαση μεταξύ των διατάξεων της νομοθεσίας περί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών και των λοιπών κανόνων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης και ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές των εμπορικών πρακτικών ή αρκεί, για την κατάφαση συγκρούσεως νόμων (Normenkollision) σε συγκεκριμένη περίπτωση, να εισάγουν οι επίμαχοι κανόνες ρύθμιση διαφορετική από εκείνη της νομοθεσίας περί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες του τομέα;
- 6) Στην κατ’ άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29 [...] έννοια των “κανόνων [της Ένωσης]” εμπίπτουν μόνον οι διατάξεις των ευρωπαϊκών κανονισμών και οδηγιών καθώς και οι κανόνες απευθείας μεταφοράς αυτών στην εθνική έννομη τάξη ή και οι νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις εφαρμογής αρχών του [...] δικαίου [της Ένωσης];
- 7) Αντιβαίνει στην αρχή της ειδικότητας, η οποία καθιερώνεται με την αιτιολογική σκέψη 10 και το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29, καθώς και στα άρθρα 20 και 21 της οδηγίας [περί καθολικής υπηρεσίας] και στα άρθρα 3 και 4 της [οδηγίας-πλαisiού] ερμηνεία των αντίστοιχων κανόνων μεταφοράς στην εθνική έννομη τάξη κατά την οποία, οσάκις σε ρυθμιζόμενο τομέα, ο οποίος διαθέτει τομεακή ρύθμιση “περί προστασίας καταναλωτών” αναθέτουσα ρυθμιστικές εξουσίες και εξουσίες επιβολής κυρώσεων στην αρμόδια αρχή του τομέα, διαπιστώνεται συμπεριφορά εμπίπτουσα στην έννοια της “επιθετικής πρακτικής”, κατά τα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας 2005/29, ή της “επιθετικής υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις” πρακτικής, κατά το παράρτημα I της οδηγίας 2005/29, πρέπει να εφαρμόζεται πάντα η γενική νομοθεσία για τις αθέμιτες πρακτικές, τούτο δε ακόμη και όταν υφίσταται τομεακή νομοθεσία, θεσπισθείσα για την προστασία των καταναλωτών και βασιζόμενη σε διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, η οποία ρυθμίζει διεξοδικά τις εν λόγω “επιθετικές πρακτικές” και τις “επιθετικές υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις” πρακτικές ή, εν πάση περιπτώσει, τις “αθέμιτες πρακτικές”;»
- 35 Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 23ης Φεβρουαρίου 2017, αποφασίστηκε η συνένωση των υποθέσεων C-54/17 και C-55/17 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου και του δευτέρου ερωτήματος

- 36 Επισημαίνεται προκαταρκτικώς ότι, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής καθώς και από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία, η συμπεριφορά των εμπλεκόμενων στις υποθέσεις των κύριων δικών παρόχων υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών συνίσταται στην εμπορία καρτών SIM με προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες υπηρεσίες πλοηγήσεως στο διαδίκτυο και τηλεφωνητή, τα έξοδα χρήσεως των οποίων χρεώνονταν στον χρήστη εφόσον αυτός δεν είχε ζητήσει ρητώς την απενεργοποίησή τους, χωρίς προηγούμενη και κατάλληλη παροχή πληροφοριών στον καταναλωτή σχετικά με την προεγκατάσταση και των εκ των προτέρων ενεργοποίηση των υπηρεσιών αυτών, καθώς και με το κόστος τους.

- 37 Από την απόφαση αυτή προκύπτει επίσης ότι η υπηρεσία πλοηγήσεως στο διαδίκτυο μπορούσε μάλιστα να έχει ως αποτέλεσμα, με την πρώτη εισαγωγή των καρτών SIM αυτών σε κινητό τηλέφωνο ή σε οποιαδήποτε άλλη συσκευή που καθιστά δυνατή την πλοήγηση στο διαδίκτυο, την πραγματοποίηση συνδέσεων εν αγνοία του χρήστη, ιδίως μέσω των εφαρμογών που είναι γνωστές ως «always on» (μονίμως ενεργοποιημένες). Επιπλέον, από τις αποφάσεις της AGCM κατόπιν των οποίων ανέκυψαν οι διαφορές των κύριων δικών προκύπτει ότι η AGCM κίνησε τη διαδικασία που κατέληξε στην επιβολή των επίμαχων στις διαφορές αυτές κυρώσεων ακριβώς μετά από καταγγελίες που υπέβαλαν καταναλωτές οι οποίοι είχαν επιβαρυνθεί με το κόστος συνδέσεων που πραγματοποιήθηκαν εν αγνοία τους και υπηρεσιών που δεν είχαν ζητήσει.
- 38 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν ο όρος «επιθετικές εμπορικές πρακτικές», που περιλαμβάνεται στα άρθρα 8 και 9 της οδηγίας 2005/29, ή ο όρος «παροχή μη παραγγελθέντων», κατά το παράρτημα I, σημείο 29, της οδηγίας αυτής, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καταλαμβάνει συμπεριφορές, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών, συνιστάμενες στην εμπορία, από πάροχο υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, καρτών SIM με ορισμένες προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες υπηρεσίες, όπως η υπηρεσία πλοηγήσεως στο διαδίκτυο και η υπηρεσία τηλεφωνητή, χωρίς προηγούμενη και κατάλληλη παροχή πληροφοριών στον καταναλωτή σχετικά με την προεγκατάσταση και εκ των προτέρων ενεργοποίηση αυτή, καθώς και με το κόστος των υπηρεσιών αυτών.
- 39 Συναφώς, επισημαίνεται, εξ αρχής, ότι δεν αμφισβητείται ότι οι διαφορές των κύριων δικών αφορούν εμπορικές πρακτικές επιχειρήσεων προς καταναλωτές, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2005/29, και ότι οι επίμαχες υπηρεσίες εμπίπτουν στην έννοια του «προϊόντος», όπως αυτή ορίζεται με το εν λόγω άρθρο 2, στοιχείο γ'. Επομένως, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα, πρέπει να εξεταστεί αν συμπεριφορές όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών εμπίπτουν στην έννοια των «αθέμιτων εμπορικών πρακτικών», όπως αυτή ορίζεται με το άρθρο 5 της οδηγίας 2005/29.
- 40 Το άρθρο 5 αυτό καθορίζει, στην παράγραφο 2, τα κριτήρια βάσει των οποίων διαπιστώνεται αν μια εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη και διευκρινίζει, στην παράγραφο 4, ότι ως αθέμιτες θεωρούνται, μεταξύ άλλων, οι εμπορικές πρακτικές που είναι «παραπλανητικές», κατά την έννοια των άρθρων 6 και 7 της οδηγίας αυτής, και οι εμπορικές πρακτικές που είναι «επιθετικές», κατά την έννοια των άρθρων 8 και 9 της εν λόγω οδηγίας. Επιπλέον, η παράγραφος 5 του άρθρου αυτού προβλέπει ότι το εν λόγω παράρτημα I περιλαμβάνει τον κατάλογο των εμπορικών πρακτικών που λογίζονται ως αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις. Συναφώς, η αιτιολογική σκέψη 17 της οδηγίας 2005/29 διευκρινίζει ρητώς ότι οι εμπορικές πρακτικές που απαριθμούνται στο παράρτημα I της οδηγίας αυτής λογίζονται ως αθέμιτες, χωρίς να απαιτείται κατά περίπτωση αξιολόγησή τους βάσει των διατάξεων των άρθρων 5 έως 9 της οδηγίας αυτής (βλ. επίσης, υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2016, Deroo-Blanquart, C-310/15, EU:C:2016:633, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 41 Επομένως, τίθεται το ζήτημα αν συμπεριφορές όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών εμπίπτουν στις πρακτικές που απαριθμούνται στο παράρτημα I, και πιο συγκεκριμένα στο σημείο 29 αυτού.
- 42 Το παράρτημα I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29 προβλέπει ότι στην κατηγορία των εμπορικών πρακτικών που λογίζονται ως αθέμιτες υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις εμπίπτει, μεταξύ άλλων, η «[α]παίτηση άμεσης ή μεταγενέστερης πληρωμής [...] για προϊόντα που έχει προμηθεύσει ο εμπορευόμενος αλλά δεν έχουν παραγγελθεί από τον καταναλωτή [...] (παροχή μη παραγγελθέντων)».

- 43 Επομένως, «παροχή μη παραγγελθέντων», κατά την έννοια του ως άνω σημείου 29, αποτελεί, μεταξύ άλλων, η απαίτηση του εμπορευομένου προς τον καταναλωτή να καταβάλει πληρωμή για προϊόν ή υπηρεσία που δεν έχει ζητήσει.
- 44 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι δεν αμφισβητείται η παροχή των επίμαχων στις υποθέσεις των κύριων δικών υπηρεσιών ούτε η αποστολή σχετικού τιμολογίου, οπότε ούτε και το αίτημα του εμπορευομένου προς εξόφλησή του, αρκεί, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα, να εξεταστεί κατά πόσον η παροχή των επίμαχων υπηρεσιών μπορεί να χαρακτηριστεί ως μη ζητηθείσα από τον καταναλωτή.
- 45 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι ένα από τα εννοιολογικά στοιχεία της «επιθετικής εμπορικής πρακτικής» κατά το άρθρο 8 της οδηγίας 2005/29 είναι ότι μια τέτοια πρακτική παρεμποδίζει σημαντικά ή ενδέχεται να παρεμποδίσει σημαντικά την ελευθερία επιλογής ή συμπεριφοράς του μέσου καταναλωτή ως προς ορισμένο προϊόν. Κατά συνέπεια, η ζήτηση ορισμένης υπηρεσίας πρέπει να αποτελεί ελεύθερη επιλογή εκ μέρους του καταναλωτή. Προς τούτο, θα πρέπει, μεταξύ άλλων, οι πληροφορίες που παρέχει ο εμπορευόμενος στον καταναλωτή να είναι σαφείς και κατάλληλες (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, Purely Creative κ.λπ., C-428/11, EU:C:2012:651, σκέψη 53).
- 46 Υπενθυμίζεται επίσης ότι η παροχή πληροφοριών, πριν από τη σύναψη της συμβάσεως, σχετικά με τους συμβατικούς όρους και τις συνέπειες της εν λόγω συνάψεως είναι ουσιώδους σημασίας για τον καταναλωτή (απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2016, Deroo-Blanquart, C-310/15, EU:C:2016:633, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 47 Επιπλέον, δεδομένου ότι η τιμή αποτελεί, καταρχήν, καθοριστικό στοιχείο για τον καταναλωτή, όταν αυτός πρόκειται να λάβει απόφαση συναλλαγής, πρέπει να θεωρείται ως πληροφορία αναγκαία προκειμένου να παρασχεθεί στον καταναλωτή η δυνατότητα να λάβει μετά λόγου γνώσεως μια τέτοια απόφαση (απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016, Canal Digital Danmark, C-611/14, EU:C:2016:800, σκέψη 55).
- 48 Εν προκειμένω, προκύπτει ότι οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών υπηρεσίες έχουν προεγκατασταθεί και ενεργοποιηθεί εκ των προτέρων στις κάρτες SIM χωρίς προηγουμένως ο καταναλωτής να έχει λάβει συναφώς κατάλληλες πληροφορίες, και μάλιστα χωρίς να έχει ενημερωθεί για το κόστος της ενδεχόμενης χρήσεως των υπηρεσιών αυτών, στοιχείο το οποίο οφείλει, πάντως, να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο. Επομένως, εφόσον ο καταναλωτής δεν έχει λάβει πληροφορίες ούτε σχετικά με το κόστος των επίμαχων υπηρεσιών ούτε όσον αφορά αυτή καθεαυτήν την προεγκατάσταση και εκ των προτέρων ενεργοποίησή τους στην αγορασθείσα κάρτα SIM, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι έχει επιλέξει ελεύθερα την παροχή των υπηρεσιών αυτών.
- 49 Άνευ σημασίας στο πλαίσιο αυτό είναι το γεγονός ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η χρήση των επίμαχων στις υποθέσεις των κύριων δικών υπηρεσιών απαιτούσε μια ενσυνείδητη ενέργεια εκ μέρους του καταναλωτή. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι δεν παρασχέθηκαν κατάλληλες πληροφορίες σχετικά με το κόστος των υπηρεσιών πλοηγώσεως στο διαδίκτυο και τηλεφωνητή, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι μια τέτοια ενέργεια αποδεικνύει την ύπαρξη ελεύθερης επιλογής όσον αφορά την παροχή των υπηρεσιών αυτών. Επιπλέον, μέσω της υπηρεσίας πλοηγώσεως στο διαδίκτυο ήταν δυνατό να πραγματοποιηθούν συνδέσεις στο διαδίκτυο εν αγνοία του καταναλωτή, οι οποίες προκαλούσαν ορισμένο κόστος χωρίς αυτός να το γνωρίζει.
- 50 Ομοίως, άνευ σημασίας είναι το γεγονός ότι ο καταναλωτής είχε τη δυνατότητα να ζητήσει από τους εμπλεκόμενους παρόχους υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών την απενεργοποίηση των επίμαχων υπηρεσιών της κάρτας SIM ή είχε τη δυνατότητα, μέσω των ρυθμίσεων της συσκευής του, να απενεργοποιήσει αυτές τις υπηρεσίες. Πράγματι, αφενός, δεδομένου ότι οι εν λόγω πάροχοι, πριν από την αγορά της κάρτας SIM, δεν παρείχαν σαφείς και κατάλληλες πληροφορίες στον καταναλωτή σχετικά με την ύπαρξη των προεγκατεστημένων και εκ των προτέρων ενεργοποιημένων υπηρεσιών αυτών καθώς και

με το κόστος τους, είναι ελάχιστα πιθανό να ήταν ο καταναλωτής όντως σε θέση να αξιοποιήσει αυτή τη δυνατότητα, τουλάχιστον πριν την παραλαβή του τιμολογίου για τη χρήση των εν λόγω υπηρεσιών, στοιχείο το οποίο οφείλει, πάντως, να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο.

- 51 Αφετέρου, υπενθυμίζεται ότι, για την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2005/29, η έννοια του όρου «καταναλωτής» έχει πρωταρχική σημασία και ότι, σύμφωνα με την αιτιολογική της σκέψη 18, η οδηγία αυτή θέτει ως σημείο αναφοράς τον μέσο καταναλωτή, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, λαμβανομένων υπόψη των κοινωνικών, πολιτιστικών και γλωσσικών παραγόντων (απόφαση της 12ης Μαΐου 2011, Ving Sverige, C-122/10, EU:C:2011:299, σκέψη 22).
- 52 Όμως, δεν είναι προφανές ότι ο μέσος αγοραστής καρτών SIM μπορεί να έχει επίγνωση του ότι, όταν αγοράζει τέτοια κάρτα, αυτή εξαρχής περιλαμβάνει προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες υπηρεσίες τηλεφωνητή και πλοηγήσεως στο διαδίκτυο, οι οποίες είναι δυνατόν να προκαλέσουν πρόσθετα έξοδα, ή του ότι, όταν εισάγει την κάρτα αυτή στο κινητό του τηλέφωνο ή σε οποιαδήποτε άλλη συσκευή που καθιστά δυνατή την πλοήγηση στο διαδίκτυο, διάφορες εφαρμογές ή η ίδια συσκευή είναι δυνατόν να συνδεθούν στο διαδίκτυο εν αγνοία του, ούτε ότι διαθέτει επαρκείς τεχνικές γνώσεις ώστε να επιλέξει μόνος του τις ρυθμίσεις εκείνες που είναι αναγκαίες για την απενεργοποίηση των υπηρεσιών αυτών ή των αυτόματων συνδέσεων μέσω της συσκευής του. Πάντως, σύμφωνα με την προαναφερθείσα αιτιολογική σκέψη 18, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προσδιορίσει ποια είναι η τυπική στάση του μέσου καταναλωτή υπό περιστάσεις όπως αυτές των υποθέσεων των κύριων δικών.
- 53 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, με την επιφύλαξη των στοιχείων που πρέπει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο, ο όρος «παροχή μη παραγγελθέντων», κατά το παράρτημα I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καταλαμβάνει συμπεριφορές όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών.
- 54 Η ερμηνεία που γίνεται δεκτή με την προηγούμενη σκέψη επιβεβαιώνεται επίσης από τον σκοπό τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 2005/29. Πράγματι, κατά το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, σκοπός της είναι, μεταξύ άλλων, η εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών. Ο σκοπός αυτός, ο οποίος συνίσταται στην πλήρη προστασία των καταναλωτών από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, στηρίζεται στη διαπίστωση ότι, σε σχέση με τον εμπορευόμενο, ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση, ιδίως όσον αφορά το επίπεδο πληροφόρησης (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Απριλίου 2015, UPC Magyarország, C-388/13, EU:C:2015:225, σκέψη 53). Όμως, σε έναν τομέα τόσο τεχνικό όσο ο τομέας των ηλεκτρονικών επικοινωνιών μέσω κινητής τηλεφωνίας, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι υφίσταται μεγάλη ασυμμετρία πληροφόρησης και τεχνικών ικανοτήτων μεταξύ των ως άνω αντισυμβαλλομένων.
- 55 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αναγκαίο να διενεργηθεί εξέταση της επίμαχης πρακτικής υπό το πρίσμα των άρθρων 8 και 9 της οδηγίας 2005/29.
- 56 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο όρος «παροχή μη παραγγελθέντων», κατά το παράρτημα I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, με την επιφύλαξη των στοιχείων που οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο, καταλαμβάνει συμπεριφορές, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών, συνιστάμενες στην εμπορία, από πάροχο υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, καρτών SIM με ορισμένες προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες υπηρεσίες, όπως η υπηρεσία πλοηγήσεως στο διαδίκτυο και η υπηρεσία τηλεφωνητή, χωρίς προηγούμενη και κατάλληλη παροχή πληροφοριών στον καταναλωτή σχετικά με την προεγκατάσταση και εκ των προτέρων ενεργοποίηση αυτή, καθώς και με το κόστος των υπηρεσιών αυτών.

Επί του τρίτου έως έκτου ερωτήματος

- 57 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το τρίτο έως έκτο ερώτημα, τα οποία επιβάλλεται να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας συμπεριφορά η οποία συνιστά παροχή μη παραγγελθέντων, κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών συμπεριφορές, πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τις διατάξεις της οδηγίας αυτής, με συνέπεια, δυνάμει της εν λόγω ρυθμίσεως, η ΕΚΑ, κατά την έννοια της οδηγίας-πλαisiού, να μην είναι αρμόδια προς επιβολή κυρώσεων για μια τέτοια συμπεριφορά.
- 58 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29 προβλέπει ότι, σε περίπτωση συγκρούσεως των διατάξεων της οδηγίας αυτής με άλλους κανόνες της Ένωσης που ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, οι τελευταίοι επικρατούν και εφαρμόζονται επί των πτυχών αυτών. Συνεπώς, η εν λόγω οδηγία έχει εφαρμογή, όπως επιβεβαιώνει η αιτιολογική της σκέψη 10, μόνον εφόσον δεν υφίστανται ειδικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2015, *Abcur*, C-544/13 και C-545/13, EU:C:2015:481, σκέψη 79).
- 59 Η διάταξη αυτή αφορά ρητώς τη σύγκρουση μεταξύ κανόνων της Ένωσης και όχι μεταξύ εθνικών κανόνων.
- 60 Όσον αφορά την έννοια της «συγκρούσεως», όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 124 και 126 των προτάσεών του, η έννοια αυτή αφορά τη σχέση εκείνη μεταξύ διατάξεων η οποία βαίνει πέραν της απλής αναντιστοιχίας ή της απλής διαφοράς και από την οποία προκύπτει απόκλιση που είναι αδύνατον να υπερκεραστεί με την εφαρμογή συνδυαστικής μεθόδου η οποία να καθιστά εφικτή τη συνύπαρξη των δύο διατάξεων χωρίς να αλλοιώνει το περιεχόμενό τους.
- 61 Ως εκ τούτου, σύγκρουση, όπως αυτή περί της οποίας κάνει λόγο το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29, υφίσταται μόνον όταν διατάξεις εκτός εκείνων της οδηγίας αυτής, οι οποίες ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, επιβάλλουν στους εμπορευομένους, χωρίς κανένα περιθώριο χειρισμών, υποχρεώσεις μη συμβατές προς εκείνες που έχουν θεσπιστεί με την οδηγία 2005/29.
- 62 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει να εξεταστεί αν η νομοθεσία της Ένωσης στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και πιο συγκεκριμένα η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας και η οδηγία-πλαίσιο σε σχέση με τις οποίες το αιτούν δικαστήριο έχει υποβάλει ερωτήματα στο Δικαστήριο, ρυθμίζει συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, όπως η παροχή μη παραγγελθέντων, κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29.
- 63 Επισημαίνεται συναφώς ότι η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 1, αυτής, αφορά, στο πλαίσιο της οδηγίας-πλαisiού, την παροχή δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους τελικούς χρήστες. Σκοπός της είναι να εξασφαλιστεί η διάθεση, σε ολόκληρη την Ένωση, προσβάσιμων στο κοινό υπηρεσιών καλής ποιότητας μέσω πραγματικού ανταγωνισμού και πραγματικής δυνατότητας επιλογής, καθώς και να αντιμετωπιστούν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ανάγκες των τελικών χρηστών δεν καλύπτονται ικανοποιητικά από την αγορά. Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας προβλέπει ότι η οδηγία αυτή καθορίζει τα δικαιώματα των τελικών χρηστών καθώς και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των επιχειρήσεων που παρέχουν διαθέσιμα στο κοινό δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών.
- 64 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, μολονότι, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, οι ΕΚΑ οφείλουν, σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας-πλαisiού, να προάγουν τα συμφέροντα των πολιτών της Ένωσης διασφαλίζοντας υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών,

εντούτοις η οδηγία-πλαίσιο και η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας δεν προβλέπουν πλήρη εναρμόνιση των πτυχών σχετικά με την προστασία των καταναλωτών (απόφαση της 14ης Απριλίου 2016, Polkomtel, C-397/14, EU:C:2016:256, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 65 Όσον αφορά την προστασία αυτή, η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας προβλέπει, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 20, παράγραφος 1, ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όταν οι καταναλωτές και άλλοι τελικοί χρήστες γίνονται συνδρομητές υπηρεσιών παροχής συνδέσεως σε δημόσιο δίκτυο επικοινωνιών ή/και διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εφόσον το ζητήσουν, έχουν δικαίωμα για σύναψη συμβάσεως με επιχείρηση ή επιχειρήσεις που παρέχουν τη σύνδεση ή/και τις υπηρεσίες αυτές. Η διάταξη αυτή απαριθμεί τα ελάχιστα στοιχεία τα οποία η σύμβαση πρέπει να διευκρινίζει κατά τρόπο σαφή, λεπτομερή και ευχερώς προσβάσιμο.
- 66 Εντούτοις, μολονότι το άρθρο 20, παράγραφος 1, της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας επιβάλλει, όσον αφορά τον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, στον πάροχο υπηρεσιών την υποχρέωση να παρέχει ορισμένες πληροφορίες με τη σύμβαση, ούτε η διάταξη αυτή ούτε κάποια άλλη διάταξη της οδηγίας αυτής περιέχουν κανόνες που ρυθμίζουν συγκεκριμένες πτυχές αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, όπως η παροχή μη παραγγελθέντων, κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29.
- 67 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι το άρθρο 1, παράγραφος 4, της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας προβλέπει ότι οι διατάξεις της οδηγίας αυτής όσον αφορά τα δικαιώματα των τελικών χρηστών εφαρμόζονται με την επιφύλαξη των κανόνων της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών, καθώς και των εθνικών κανόνων που είναι σύμφωνοι με τη νομοθεσία της Ένωσης. Επομένως, από τη φράση «με την επιφύλαξη των [κανόνων της Ένωσης] για την προστασία των καταναλωτών» προκύπτει ότι η υποχρέωση εφαρμογής της οδηγίας 2005/29 δεν θίγεται από τις διατάξεις της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας.
- 68 Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται σύγκρουση μεταξύ των διατάξεων της οδηγίας 2005/29 και των κανόνων που έχουν θεσπιστεί με την οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας όσον αφορά τα δικαιώματα των τελικών χρηστών.
- 69 Ως εκ τούτου, υπό περιστάσεις όπως αυτές των υποθέσεων των κύριων δικών, οι σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2005/29 τυγχάνουν εφαρμογής.
- 70 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο τρίτο έως έκτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας συμπεριφορά η οποία συνιστά παροχή μη παραγγελθέντων, κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών συμπεριφορές, πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τις διατάξεις της οδηγίας αυτής, με συνέπεια, δυνάμει της εν λόγω ρυθμίσεως, η ΕΚΑ, κατά την έννοια της οδηγίας-πλαίσιου, να μην είναι αρμόδια προς επιβολή κυρώσεων για μια τέτοια συμπεριφορά.

Επί του έβδομου ερωτήματος

- 71 Με το έβδομο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29, τα άρθρα 20 και 21 της οδηγίας περί καθολικής υπηρεσίας και τα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας-πλαίσιου έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας, εφόσον, σε έναν ρυθμιζόμενο τομέα, υφίστανται συγκεκριμένες τομεακές διατάξεις διέπουσες την προστασία των καταναλωτών και εφόσον, στον τομέα αυτό, διαπιστωθεί ορισμένη συμπεριφορά που εμπίπτει στην έννοια της «επιθετικής εμπορικής πρακτικής» ή στην έννοια της «επιθετικής εμπορικής πρακτικής υπό οποιοσδήποτε περιστάσεις», όπως ορίζονται στην οδηγία 2005/29, η τελευταία αυτή οδηγία εξακολουθεί να τυγχάνει υποχρεωτικώς εφαρμογής, ακόμη και στην περίπτωση που οι εν λόγω τομεακές διατάξεις ρυθμίζουν εξαντλητικώς την εμπορική πρακτική αυτή.

- 72) Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το έβδομο ερώτημα αυτό στηρίζεται στην προκείμενη ότι η οδηγία περί καθολικής υπηρεσίας και η οδηγία-πλαίσιο ρυθμίζουν εξαντλητικώς την προστασία των καταναλωτών στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και εφαρμόζονται, μεταξύ άλλων, επί συμπεριφορών που εμπίπτουν στην έννοια της «επιθετικής εμπορικής πρακτικής» ή στην έννοια της «επιθετικής εμπορικής πρακτικής υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις», όπως αυτές ορίζονται στην οδηγία 2005/29.
- 73) Όπως, όμως, προκύπτει από την εξέταση του τρίτου έως έκτου ερωτήματος, η οποία διενεργήθηκε με τις σκέψεις 57 έως 70 της παρούσας απόφασης, η προκείμενη αυτή είναι εσφαλμένη. Υπό τις συνθήκες αυτές, παρέλκει η απάντηση στο έβδομο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 74) Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους των κύριων δικών τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Ο όρος «παροχή μη παραγγελθέντων», κατά το παράρτημα I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ και 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, με την επιφύλαξη των στοιχείων που οφείλει να ελέγξει το αιτούν δικαστήριο, καταλαμβάνει συμπεριφορές, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών, συνιστάμενες στην εμπορία, από πάροχο υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών, καρτών SIM (Subscriber Identity Module, δομοστοιχείο ταυτότητας συνδρομητή) με ορισμένες προεγκατεστημένες και εκ των προτέρων ενεργοποιημένες υπηρεσίες, όπως η υπηρεσία πλοηγώσεως στο διαδίκτυο και η υπηρεσία τηλεφωνητή, χωρίς προηγούμενη και κατάλληλη παροχή πληροφοριών στον καταναλωτή σχετικά με την προεγκατάσταση και εκ των προτέρων ενεργοποίηση αυτή, καθώς και με το κόστος των υπηρεσιών αυτών.
- 2) Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2005/29 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση δυνάμει της οποίας συμπεριφορά η οποία συνιστά παροχή μη παραγγελθέντων, κατά την έννοια του παραρτήματος I, σημείο 29, της οδηγίας 2005/29, όπως οι επίμαχες στις υποθέσεις των κύριων δικών συμπεριφορές, πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τις διατάξεις της οδηγίας αυτής, με συνέπεια, δυνάμει της εν λόγω ρυθμίσεως, η εθνική κανονιστική αρχή, κατά την έννοια της οδηγίας 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία-πλαίσιο), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/140/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, να μην είναι αρμόδια προς επιβολή κυρώσεων για μια τέτοια συμπεριφορά.

(υπογραφές)